

بررسی وضعیت حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن

بهزاد سعیدی

دانشجوی دکتری شهرسازی، مرکز تحقیقات افق های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد

اسلامی نجف آباد، ایران

فرشته احمدی*

استادیار گروه شهرسازی، مرکز تحقیقات افق های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی

نجف آباد، ایران

احمد خادم الحسینی

دانشیار گروه جغرافیا، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد، ایران

شیرین طغیانی

استادیار گروه شهرسازی، مرکز تحقیقات افق های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد

اسلامی، نجف آباد، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۳۰

چکیده

حکمروایی شهری را می توان به عنوان رویکردی در سطح شهر برای بهبود سهم مناطق شهری در رشد اقتصادی، توسعه اجتماعی، کاهش فقر و حفاظت از محیط زیست در نظر گرفت هدف کلی تبیین نقش و جایگاه حکمروایی خوب شهری در ارتقای تاب آوری شهری میباشد. پژوهش حاضر کاربردی و به لحاظ روش انجام، توصیفی-تحلیلی است که در راستای مبانی علم آینده پژوهی با رویکرد اکتشافی (دیدة بانی گذشته و حال، برای شناخت آینده(و تحلیلی برتبیین نقش حکمروایی خوب شهری در تحقق تاب آوری اجتماعی شهری در شهر اصفهان پرداخته است. از نرم افزار میک مک و سناریو ویزارد برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شده است نتایج این پژوهش حاضر نشان می دهد که دستیابی به حکمروایی خوب شهری و تحقق تاب آوری اجتماعی نیازمند توجه به پیشران های کلیدی، تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی، بهبود کیفیت خدمات شهری و افزایش شفافیت است. اقدامات مؤثر در این زمینه ها می تواند به ایجاد محیطی پایدار و مقاوم در برابر بحران ها برای منطقه ۱۴ شهر اصفهان کمک کند.

کلیدواژگان: حکمروایی، حکمروایی خوب شهری، تاب آوری، تاب آوری اجتماعی، منطقه ۱۴ شهر اصفهان

مقدمه

جهان امروز با تغییرات سریع اقتصادی-اجتماعی و مخاطرات طبیعی مکرر شناخته میشود (Dai et al, 2019). رشد شهری یک واقعیت جهانی و چالش بزرگی است که توسط عواملی از جمله رشد جمعیت به دلیل مهاجرت و فرصت‌های آموزشی، فرهنگی و اجتماعی-اقتصادی در محیط‌های شهری هدایت می‌شود. طبق گزارش سازمان می‌شود که این تعداد تا سال ۲۰۵۰ به ۶۸ درصد افزایش یابد. مسائلی همچون رشد روزافزون جمعیت شهری، شهری شدن جوامع، جهانی شدن و ضرورت پاسخگویی و شهروندمداری، مدیران و تصمیم‌گیران را به سوی بهره‌گیری از روش‌های مطلوب در زمینه مدیریت شهری سوق داده است؛ یکی از روش‌های مطرح در این زمینه حکمروایی خوب شهری است. (Van Der Walddt, 2020) بنابراین در حال حاضر رویکردی که به عنوان اثربخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت شهری معرفی می‌شود، (حکمروایی خوب شهری) میباشد. رویکرد حکم-روایی منجر به نقش‌آفرینی فعال شهروندان در عرصه تصمیم‌گیری‌های شهری شده و این امکان را برای مدیران فراهم می‌کند تا با به‌کارگیری ظرفیت کنشگران، مشکلات را به‌صورت مناسب‌تر و بهینه‌تر شناخته و رفع کنند. (زیاری، ۲۰۲۰) حکمروایی خوب شهری را میتوان شیوه و فرایند اداره امور شهری با مشارکت و تعامل سازنده سه بخش دولتی، خصوصی و جامعه مدنی به منظور نیل به شهر سالم، باکیفیت، با قابلیت زندگی بالا و توسعه پایدار شهری تعریف کرد (حمکت‌نیا، ۱۳۹۶) باتوجه به اینکه حاکمیت شهری با مسائل پیچیده ای روبرو می‌شود مانند دفع پسماند، مسکن، پایه‌های مالیاتی کم، بیکاری، بهداشت و تصفیه آب، برق، ساخت و نگهداری جاده‌ها و سایر چالش‌های مرتبط با رشد سریع شهرنشینی به طور کلی، مداخلات توسعه پایدار از طریق این سرویس اجرا می‌شود دولت‌های محلی به طور کلی مسئول تأمین معیشت پایدار و اطمینان از شهرنشینی هستند و انعطاف‌پذیری مراکز حکمروایی خوب شهری را می‌توان پیش شرط رشد و توسعه رفاه در جوامع دانست. علاوه بر این، رشد اقتصادی - اجتماعی باید توسط حکمروایی شهری خوب تسهیل شود (Van der Walddt, 2018)) و باتوجه به اینکه جهان ما همواره با تنش‌ها و مخاطرات مختلفی مواجه بوده است بدین منظور در دهه‌های اخیر مفهوم تاب‌آوری در بسیاری از رشته‌های مختلف از بوم‌شناسی تا روانشناسی و تحولات اجتماعی و توسعه مورد مطالعه قرار می‌گیرد. اگر شهر به عنوان یک موجود زنده باشد و رشد، تغییر و پویایی شهرها، شهروندان و نیز محیط پیرامونش را بپذیریم، در تمام جهان، یافتن و حتی ساختن شهری که به طور کامل دارای وضعیت مطلوب در تمامی مؤلفه‌ها و شاخص‌های تاب‌آوری باشد و یا به عبارتی همه آنها را به صورت جامع پوشش دهد به ندرت امکانپذیر است. شهر تاب‌آور میتواند در مقابل حوادث طبیعی شدید به دوراز آسیب‌ها باکیفیت زندگی مناسب و نیز بدون گرفتن کمک زیاد از بیرون شهر به حیات خود ادامه دهد. (کمانداری و همکاران: ۱۳۹۷، ۷۳) پس باین وجود تاب‌آوری رویکردی چندوجهی است و بحث پیرامون این رویکرد نیازمند توجه به ابعاد مختلف و تأثیرگذار بر آن است. از نظر کاتر و همکاران ابعاد اصلی که آسیب‌پذیری و تاب‌آوری را تحت تأثیر قرار میدهد شامل مؤلفه‌های فیزیکی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، سازمانی و اکولوژیکی میشوند. بعد اجتماعی که یکی از ابعاد اصلی تاب‌آوری است، از تفاوت ظرفیت اجتماعی در بین جوامع به دست می‌آید (Cutter al et ۲۰۱۳: ۲۵۰) یک اجتماع تاب‌آور قادر به پاسخگویی به تغییرات با استرس‌ها به شیوه ای مثبت است. همچنین میتواند عملکردهای اصلی خود را علیرغم تنش‌هایی که وجود دارد به عنوان

یک کلیت حفظ کند. به طور کلی، تاب آوری اجتماعی بخشی از ابعاد تاب آوری شهرهاست که به ابعاد جامعه‌شناسانه تاب آوری می‌پردازد (۳): (Lucini, 2020) رویکرد تاب آوری اجتماعی روشی برای درک سیستم‌های پویایی است که با تعاملات بین مردم و محیط زیست در ارتباط هستند (نوروزی و همکاران: ۱۳۹۶، ۹۰). از یکسو پذیرفتن این موضوع که تاب آوری اجتماعی یک شهر پایه و اساس و زیربنای تحقق تاب آوری در سایر ابعاد آن نیز هست و از سوی دیگر پیشرو بودن مؤلفه اجتماعی در میان سایر مؤلفه‌های ابعاد اجتماعی، تاب آوری شهرهای ایران به عنوان بعدی که بیشترین ارتباط را با مردم، شهروندان و جامعه دارد، باعث می‌شود که بتوان شهرهای ایران از جمله اصفهان را در کل، شهری نسبتاً تاب آور و در مسیر ارتقای تاب آوری دانست تأکید بر تاب آوری اجتماعی در سالهای اخیر، به ویژه در برابر فجایع مختلف، افزایش یافته است و بلایای طبیعی به دلیل اثرات تخریبی زیاد از ابعاد اجتماعی و اثر بر جوامع محلی قابل توجهی برخوردار است و در کشورهایی که با رشد سریع شهرنشینی و ضعف برنامه‌ریزی مواجه اند به افزایش تلفات و کاهش تاب آوری منجر می‌شود (Saja al et, 2019:1) باین وجود حکمروایی خوب بستر مهمی برای افزایش تاب آوری، به ویژه تاب آوری اجتماعی است. حکمروایی خوب به عنوان سیستمی که از بازیگران ناهمگن که از طریق مقیاسه‌ای عمودی و افقی ترکیب شده‌اند تعریف می‌شود و این مفهوم از شفافیت‌سازی و شمول دولت تا ایجاد سرمایه اجتماعی، کاهش تضاد بین مصرف‌کنندگان منابع و عدالت ادراک شده در مقابله با ارزش‌های اجتماعی و محیط‌زیستی را شامل می‌شود. اگر سیستم‌های مختلف در چارچوب حکمروایی خوب با مشارکت بازیگران و شبکه‌ای از فرایندهای اجتماعی و نهادی چندمقیاس‌هدایت شوند، می‌توانند پایدارتر باشند (Lima-Torres, 2019:46) بنابراین نظریه اینکه تاب آوری اجتماعی از ابزارهای بسیار مهم در بستر حکمروایی خوب شهری برای کاهش تنش‌ها و پیامدهای منفی بحرانهای مختلف محسوب می‌شود بنابراین شهر اصفهان علیرغم دارا بودن طرح‌های جامع شهری و منطقه‌ای، امروزه با چالش‌های متعددی روبه‌روست، باتوجه به اینکه در شهر اصفهان وجود چالش‌های توسعه‌ی شهری از جمله افزایش جمعیت، وجود بافت‌های فرسوده، وجود سکونتگاه‌های غیررسمی، اقتصاد ناپایدار، عدم تعادل در خدمات شهری و... خودنمایی می‌کند، از طرفی دیگر عدم هرگونه ترسیم آینده‌مطلوب که بتواند با مؤلفه‌ها و الگوهای حکمروایی خوب شهری برای تاب آوری اجتماعی اقدام کند، نظام مدیریت و برنامه‌ریزی شهری اصفهان را با یک چرخه‌ی ناپایدار روبه‌رو کرده است برای گذر از این وضعیت نابسامانی و مشکلات و چالش‌های شهر اصفهان و حرکت به سمت پایداری شهری و آینده‌مطلوب، پژوهش حاضر می‌تواند گامی در راستای تغییر نگرش و ارایه سناریوهایی برای ترسیم آینده‌مطلوب بردارد.

مبانی نظری پژوهش

تعاریف حکمروایی شهری

گذرازشهرنشینی ابزاری به الگوی شهرنشینی ارتباطی و مبتنی برگفتمان ایده آل کلامی، مستلزم رهیافت‌های نوین مدیریت شهری است. حکومت شهری و به‌طور مشخص شهرداری‌ها توانایی لازم برای مواجه شدن باتغییرات بنیادی نوگسسته جامعه پسامدرن راندارند و تغییرات پی‌درپی درنواحی شهری به انواع جدید رهیافت‌های برنامه‌ریزی نیازمندا است (مایر و اوریکامب، ۲۰۱۹: ۴۵) از اینرو طی دهه‌های گذشته علاقمندی نسبت به الگوی حکمروایی شهری روبه‌افزایش بوده است. کلمه حکمروایی و دراین میان حکمروایی شهری به الگوی جدیدی از فرایند مدیریت و به الگویی جدیدی از رویکرد مدیریت شهری انعطاف‌پذیر اشاره دارد (باده و دایمنیکا، ۲۰۱۷).

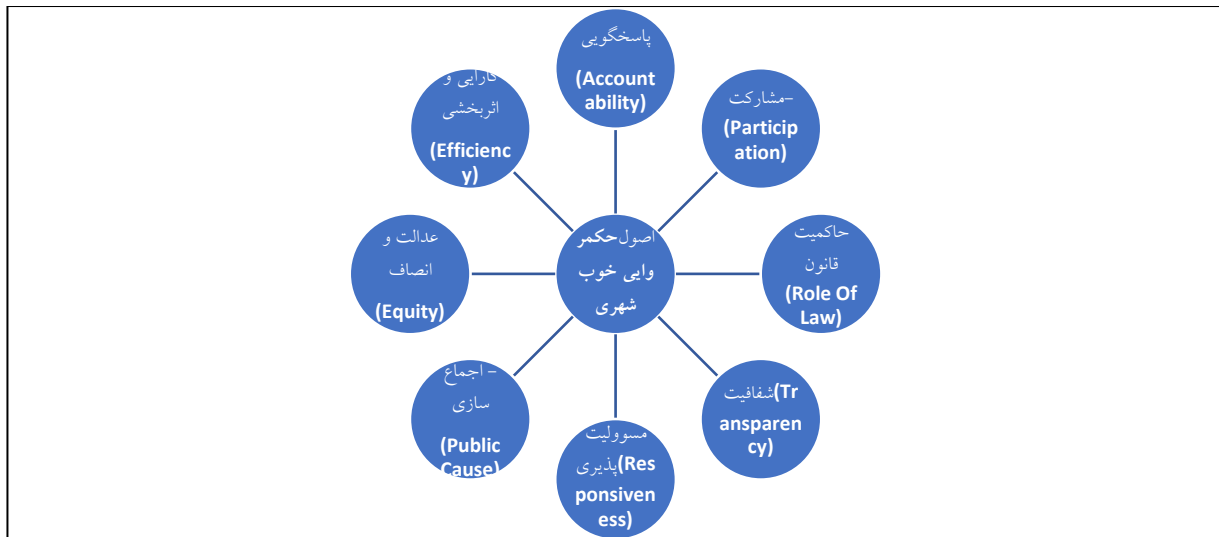
جدول ۱. تعاریف حکمروایی خوب

منابع و سال انتشار	تعاریف
SharifZadeh,2017	حکمروایی خوب بنای دستیابی به توسعه پایدار در قلمرو سرزمین امری مهم و ضروری است
Nejad Hatami,2018	حکمروایی خوب شهری همچنین به عنوان یک مفهوم بنیادی با هدف بهبود مهارت‌های اداری و بهره‌وری، شفافیت، مبارزه با فساد و افزایش پاسخگویی مقامات شهری برداشت شده است
Islam-al Shaykh 2018	نظم در جوامع معاصر، از حکومت (سلسله مراتب) به حکم‌روایی اشاره میکنند
Kazemian ,2019	الگوی حکمروایی شهری یکی از موفقیت‌آمیزترین الگوها مدیریت شهری است که در واقع یک سیستم مدیریت شهری به شکل مشارکتی می‌باشد، که سه نهاد جامعه مدنی، بخش خصوصی و دولت در تمامی تصمیم‌گیری‌های مشارکت میکنند
Worded,2019	حکمروایی خوب، فرآیند اعمال قدرت سیاسی، اداری و اقتصادی در مدیریت امور کشورها در سطوح مختلف کلان تا محلی است که در آن؛ افراد و گروه‌ها میتوانند به منافع خود دست یابند
(Sharbatian et,2020)	کنش، شیوه یا سیستم اداره است که در آن مرزهای بین سازمانها و بخشهای عمومی و خصوصی در هم میروند
Hallinger Det,2021	تحقق حکمروایی خوب ساخت و ساز در عرصه محیط مصنوع که مصدر ساختن آن را ایجاد میکند
Puplic private interface in urban environmental in management, 2021	حکمرانی اعمال اقتدار در حوزه‌ای سیاسی، اقتصادی و اجرایی در مدیریت امور کشوری در همه سطوح است

(ماخذ: نگارنده)

اصول حکمروایی خوب شهری

یک مبنای اساسی برای ویژگی حکمرانی خوب شهری، وجود ۸ شاخصه‌ای است که توسط بانک جهانی و برنامه توسعه سازمان ملل مطرح شده است. این شاخص‌ها به ترتیب الویت عبارتند از:

نمودار ۱. شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

(Habitat, 2018) ماخذ

-تعریف تاب‌آوری

ریشه مفهوم تاب‌آوری به علم فیزیک و ریاضیات برمیگردد و برای توصیف توانایی یک ماده یا سیستم برای بازگشت به حالت تعادل بعد از جابجایی یا حرکت استفاده میشود (Zhang & Li, 2018). تاب‌آوری در فرهنگ لغت، توانایی بازیابی،

بهبود سریع، تغییر، شناوری، کشسانی و همچنین خاصیت فنری و ارتجاعی ترجمه شده است. در اینکه تاب آوری مربوط به کدام حوزه علمی است، بحث وجود دارد. برخی آن را مربوط به حوزه ی بوم شناسی و برخی دیگر آن را متعلق به فیزیک میدانند. واژه تاب-آوری اغلب به مفهوم بازگشت به گذشته به کار میرود که از ریشه التین Resilio به معنای برگشت به عقب گرفته شده است (Syal, ۲۰۲۱) امروزه تاب آوری به جای اینکه تنها به عنوان یک مفهوم با یک تعریف بیان شود، به مثابه شیوه تفکر شناخته شده است.

جدول ۲. تعاریف تاب آوری

تعاریف	منابع و سال انتشار
تاب آوری شهری به توانایی یک سیستم شهری و کلیه مؤلفه های آن سازنده اجتماعی و اکولوژیکی و اجتماعی و فنی در مقیاس های زمانی و مکانی اشاره دارد	Melissa Stults (2017)
تاب آوری شهری با چهار مؤلفه اصلی، مقاومت، بهبودی، سازگاری و تحول مشخص میشود.	Ribeiro Gonçalves, 2019
تاب آوری جامعه به عنوان مفهوم اصلی برای توصیف ظرفیت سیستم های اجتماعی در آمادگی، جذب و سازگاری با خطرات ناشی از بحرانهای زیست محیطی و بلایای طبیعی مطرح است	(Ran al et , 2020)
تاب آوری به عنوان اعتماد به نفس و توانایی ذاتی مردم در رسیدگی به مشکلات و همچنین بازیابی سریع جهت تعادل در برابر تحولات و سازگاری بر تغییرات، تعبیر میشود	Wardekker et al, 2021: evolutionary, 2021
تاب آوری شهری را می توان در اصطلاحات تکاملی به عنوان یک چشم انداز فعال برای برنامه ریزی ، تدوین سیاست و جهت استراتژیک تعریف کرد	Mehm ood (2021)

(ماخذ: نگارنده)

-تاب آوری اجتماعی

رویکرد تاب -آوری اجتماعی روشی برای درک سیستم های پویایی است که با تعاملات بین مردم و محیط زیست در ارتباط هستند. تاب -آوری اجتماعی دورنمای مفیدی برای درک تصمیمات مدیریتی و تغییرات مربوط به منابع طبیعی است به طور خاصتر تاب -آوری اجتماعی با دارا بودن سه ویژگی که وجوه پاسخگویی مردم به حوادث غیر مترقیه را شامل میگردد. شناخته میشود .این سه جنبه (وجه) عبارتند از: مقاومت، بازیابی و خلاقیت اجتماعی که از تابآوری بالایی برخوردار باشد ظرفیت نمایش هر سه ویژگی ذکر شده در بالا را نیز دارد. مفهوم تاب آوری اجتماعی، به خودی خود همان نگرانیهای مفهوم تابآوری را دارد و بعلاوه بخاطر اختلاف در تعریف اجتماع پیچیدگی خاصی نیز دارد به طور نمونه یک اجتماع موحد دینی است که مرزهای جغرافیایی و سرنوشت مشترک دارد.(نامجویان، رضویان، سرور، ۱۳۹۶)

جدول ۳. تعاریف تاب آوری اجتماعی

تعاریف	محقق
تاب آوری اجتماعی در برابر بلایا میتواند در افزایش آگاهی در میان جوامع در معرض خطرات بحران با مشخص کردن عناصر اساسی سیستم های در معرض خطر و اولویت بندی نیازها و اهداف جامعه از طریق ارزیابی مشارکتی کمک کند	SAJA et AL, 2018
تاب آوری اجتماعی به عنوان توانایی اجتماع برای برگشت به شرای پیشین و بازسازی و احیای منابع و کارکردهای خود توصیف میشود.	Piton.ganeston. 2018
تاب آوری اجتماعی به ظرفیت های اجتماعی در درون و بین جوامع اشاره دارد که بر توانایی آنها در مقابله با خطرات طبیعی تأثیر میگذارد	مقدس و همکاران, ۲۰۱۹

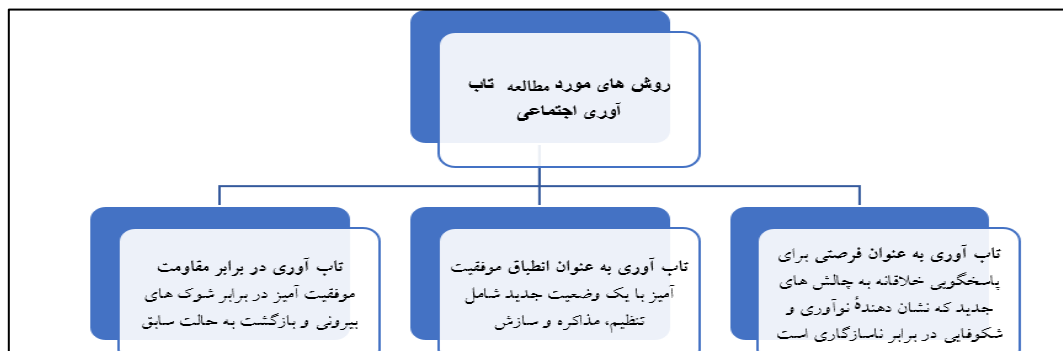
Saja,2019	تاب آوری اجتماعی به طور گسترده در مدیریت منابع طبیعی، تغییرات اجتماعی و توسعه و مدیریت بحران مورد توجه قرار گرفته است.
Carlson ,2020	تاب آوری اجتماعی به ظرفیت یک جامعه یا اجتماع محلی در مقابله و انطباق با اختلالات و تغییرات اشاره دارد
Mayangh,2020	تاب آوری جامعه در برابر سوانح را ظرفیت یا توانایی جامعه برای پیشبینی، آمادگی، پاسخ و بازیابی سریع از آثار سوانح تعریف میکند
(Kiss et al, 2021)	تاب آوری سیستم های شهری به شدت به توانایی بازیگران شهری در تعامل و همکاری بستگی دارد.

جدول ۴. استخراج معیارها و زیرمعیارها تاب آوری اجتماعی

منابع	زیرمعیارها	تاب آوری اجتماعی
(گالدی، ۲۰۰۷)	بی سوادی آموزش شهروندی	عدالت در آموزش
(آنگار، ۲۰۰۸)	رضایت ازدسترسی به حمل و نقل عمومی	امکان دسترسی به حمل و نقل
(گال، ۲۰۰۷)	رضایت از خدمات اینترنتی	ظرفیت ارتباطی
(کاتر و همکاران، ۲۰۱۰؛ کمفیلد ۲۰۱۲)	درمانگاه پایگاه بهداشت شهری مرکز بهداشتی درمانی شهری رضایت از امکانات بهداشتی بیمارستان	پوشش بهداشتی
(کاتر و همکاران، ۲۰۱۰)	درصد جمعیت توانخواه	نیازهای خاص
(کاتر، بورتون و امریچ، ۲۰۱۰)	درصد جمعیت غیر سالمند میانگین سنی نرخ رشد جمعیت	سن
(گال، ۲۰۰۷)	بیکاری جرم ایمنی کاربران	آسیب اجتماعی
(بانک جهانی، ۲۰۱۰)	میزان مهاجرت	حس وابستگی به مکان
(آنگار، ۲۰۱۲)	تعداد مراکز مذهبی-تاریخی	فرهنگی
(اولسون، بوند، برنز، ولا 3 پرودریک و ساویر، ۲۰۰۳)	رفتار اجتماعی مثبت	معاشرت پذیری
(اولسون و همکاران، ۲۰۱۳)	نیازمند سرپرست	حمایت خانوادگی

منبع: نگارندگان

نمودار ۲. روش های مورد مطالعه تاب آوری اجتماعی

(Bouchard 2017, 267)

- روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر ماهیت و روش، یک پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده که در آن محقق بدون دخالت در متغیرها (موقعیت، وضعیت و نقش)، به تصویرسازی آنچه هست و تشریح و تبیین دلایل چگونگی بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن می‌پردازد. همچنین این پژوهش از لحاظ زمان جزو پژوهش‌های آینده‌نگرانه است. در پژوهش حاضر رویکردی ترکیبی داشته و از هر دو رویکرد کمی و کیفی در فرایند انجام خود، بهره خواهد برد شیوه‌های روش‌های جمع‌آوری روش کتابخانه‌ای/ اسنادی و روش میدانی (مصاحبه، پرسشنامه، پانل) بنابراین روش‌های تجزیه و تحلیل روش تحلیل تأثیر متقابل روش برنامه‌ریزی بر پایه سناریو و روش پویا محیطی روش ساختاری تفسیری (ISM) میباشد ابزارهای تجزیه و تحلیل نرم‌افزار MICMAC، نرم‌افزار اکسل، نرم‌افزار Senario WIZARD، نرم‌افزار SPSS میباشد.

موقعیت منطقه ۱۴ اصفهان

در این پژوهش منطقه ۱۴ شهر اصفهان به عنوان حوزه راهبردی انتخاب گردیده است. منطقه ۱۴ شهر اصفهان با جمعیت ۱۶۴۸۵۰ نفر (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) بر اساس آخرین آمار سرشماری و مساحت ۱۹۳۸ هکتار، در سال ۱۳۸۷ به عنوان منطقه‌ای از شهر اصفهان به رسمیت شناخته شد

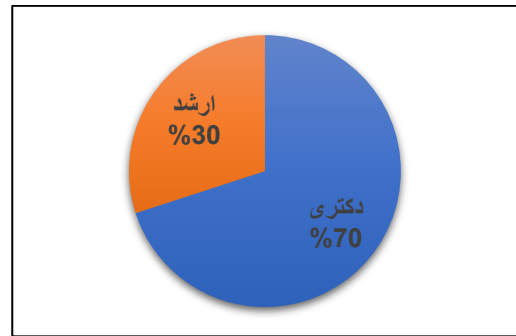
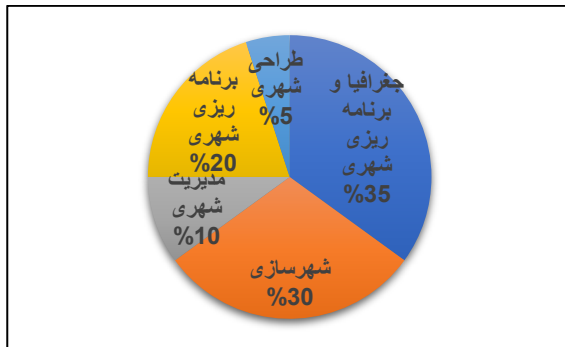
نقشه ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه ۱۴ شهرداری اصفهان

ماخذ: (مهندس مشاور طرح و معماری، جلد سوم، اسفند ۱۳۸۶)

- ارائه آمار توصیفی پژوهش (توصیف مشخصات خبرگان پژوهش)

روش دلفی و پویا محیطی ایجاب می‌کند که اطلاعات از طریق خبرگان و متخصصان جمع‌آوری و تحلیل شود. در انتخاب گروه دلفی، از روش نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شده، زیرا هدف اصلی تعمیم نتایج نیست. معیارهای انتخاب خبرگان شامل تسلط بر مباحث نظری، تجربه عملی، تمایل و توانایی مشارکت در پژوهش، و همچنین دسترسی آسان به آنها است. نکته مهم در تعیین تعداد خبرگان، اطمینان از پوشش دادن دیدگاه‌های مختلف در پژوهش است. تعداد خبرگان شرکت‌کننده در روش دلفی محیطی، با توجه به مطالعات انجام شده، معمولاً بین ۱۴ تا ۲۰ نفر انتخاب می‌شود. بر اساس معیارهای مذکور، در نهایت ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصان از دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی برای شرکت و همکاری در فرآیند پژوهش انتخاب شده‌اند.

نمودار ۳. خوانش پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در

راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن

در این بخش از پژوهش مهم‌ترین پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن، با تکیه بر مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی و در ادامه با پویش محیطی منطقه ۱۴ کلان‌شهر تهران و با تکیه بر نظرات خبرگان و متخصصین شناسایی شد. از میان جمیع موارد مطرح‌شده در دور اول، پس از ترکیب هم‌پوشانی‌ها، حذف موارد بی‌ارتباط و مبهم و انجام اصلاحات لازم با تکیه بر نظرات خبرگان و متخصصین، در ۹ بعد حکمروایی خوب شهری (کارایی و اثربخشی، اجماع‌گرایی، مسئولیت‌پذیری، مشارکت، شفافیت، پاسخگویی، قانون‌مداری، مشروعیت و عدالت و برابری) از دیدگاه تحقق تاب آوری اجتماعی استخراج و شناسایی شده است.

جدول ۵. کدبندی اولیه پیشران‌های اولیه

کد	پیشران‌ها	بعد
Var1	توسعه زیرساخت‌های پایدار و مقاوم	کارایی و اثربخشی
Var2	ارتقاء بهره‌وری خدمات عمومی	
Var3	بهبود کیفیت خدمات شهری	
Var4	استفاده بهینه از منابع شهری	
Var5	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	اجماع‌گرایی
Var6	تقویت نوآوری شهری	
Var7	تقویت نهادهای اجتماعی	
Var8	مدیریت تنوع فرهنگی و اجتماعی	
Var9	ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	مسئولیت‌پذیری
Var10	تقویت همبستگی اجتماعی	
Var11	ایجاد سازوکارهای تصمیم‌گیری مشترک	
Var12	افزایش پاسخگویی مدیران شهری	
Var13	تقویت نظارت همگانی	مشارکت
Var14	تشویق به مسئولیت‌پذیری اجتماعی	
Var15	ایجاد سیستم‌های پیگیری شکایات	
Var16	ایجاد بسترهای مناسب برای مشارکت شهروندان	
Var17	تقویت شوراهای محلی	مشارکت
Var18	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	

Var19	تقویت نهادهای مدنی	
Var20	افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	
Var21	ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	شفافیت
Var22	پاسخگویی مسئولان به مطالبات شهروندان	
Var23	انتشار اطلاعات به صورت منظم	
Var24	دسترسی آسان به اطلاعات	
Var25	ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی شفاف	
Var26	ایجاد سازوکارهای پاسخگویی شفاف	پاسخگویی
Var27	تشویق به گزارش‌دهی عملکردی	
Var28	توسعه سیستم‌های نظارت و ارزیابی عمومی	
Var29	افزایش شفافیت در فرایندهای پاسخگویی	
Var30	تقویت نظارت همگانی	قانون‌مداری
Var31	مبارزه با فساد اداری	
Var32	حاکمیت قانون برای همه افراد	
Var33	ایجاد سیستم‌های پیگیری تخلفات و جرائم	
Var34	نماینده‌گی مردم در شوراهای شهر	مشروعیت
Var35	پاسخگویی به مطالبات مردم	
Var36	تقویت اعتماد به نهادهای شهری	
Var37	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	عدالت و برابری
Var38	حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر	
Var39	ترویج فرصت‌های برابر	
Var40	توزیع عادلانه خدمات عمومی	

لازم به ذکر است که این پرسشنامه توسط ۲۰ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران و کارشناسان حوزه شهری تکمیل گردیده است. در زیر نتیجه پرسشنامه نشان داده شده است.

تحلیل اولیه ویژگی داده‌های ماتریس و تأثیرات متقاطع

۴۰ پیشران به‌عنوان عوامل اولیه مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن با نرم‌افزار میک مک (Micmac) مورد تحلیل قرار گرفتند. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از آن است که درجه پرشدگی ماتریس ۹۷/۵۰ درصد است که نشان می‌دهد عوامل انتخاب‌شده تأثیر زیاد و پراکنده‌ای بر همدیگر داشته‌اند و درواقع سیستم از وضعیت ناپایداری برخوردار بوده است. از مجموع ۱۵۶۰ پیشران قابل ارزیابی در این ماتریس، ۴۰ رابطه عدد صفر بوده که به این معنی است عوامل بر همدیگر تأثیر نداشته یا از همدیگر تأثیر نپذیرفته‌اند. ۳۳۶ رابطه با مقدار یک دارای تأثیر ضعیف نسبت به هم و ۹۶۱ رابطه با عدد ۲ دارای روابط اثرگذاری نسبتاً قوی است. بعلاوه، ۲۶۳ رابطه عدد ۳ دارد و این به معنای آن است که روابط پیشران‌های کلیدی بسیار زیاد بوده و از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری زیادی برخوردارند. ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با ۲ بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۹۹ درصد برخوردار بوده که حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن است.

جدول ۶. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس و تأثیرات متقاطع

مقدار	شاخص
۴۰	ابعاد ماتریس

تعداد تکرار	۲
تعداد صفر	۴۰
تعداد یک	۳۳۶
تعداد دو	۹۶۱
تعداد سه	۲۶۳
تعداد P	۰
جمع	۱۵۶۰
درجه پرشدگی	۹۷/۵۰

میزان سازگاری تأثیرات مستقیم پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن

با هر بار تکرار ارتباط بین پیشران‌ها، نرم‌افزار میک مک شکل جدیدی از سلسله‌مراتب پیشران‌ها ارائه می‌دهد. مقایسه بین تعداد تکرار جایگشت‌های پیشران I و تکرار I-I نشان‌دهنده پایداری در قالب درصد است. برای نمونه ۱۰۰ درصد به معنی این است که تعداد جایگشت‌های ضروری برای دسته‌بندی تکرار پیشران I در تکرار پیشران I-I ضروری است و این به معنی این است که کاربرد آن پایدار است. نتایج می‌تواند در حدود صد در صد باشد. ماتریس این پژوهش بر اساس پیشران‌های آماری با ۲ بار چرخش از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار بوده که حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن است.

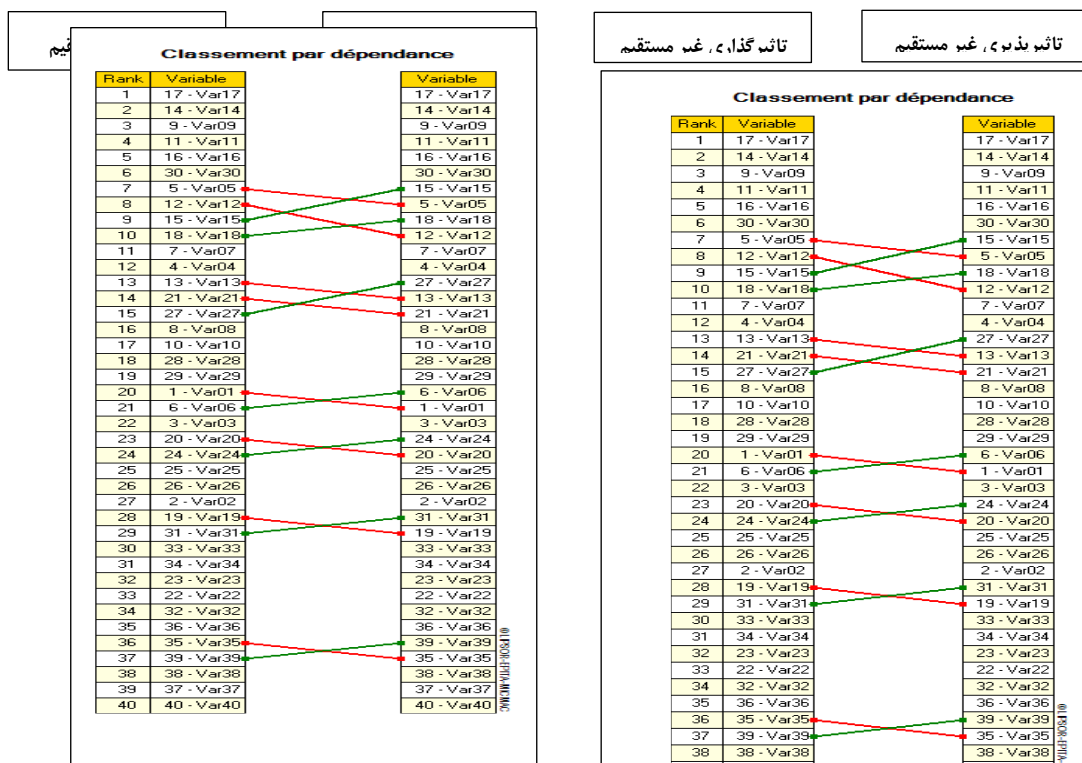
جدول ۷. درجه مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس

چرخش	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری
۱	%۱۰۱	%۹۹
۲	%۱۰۰	%۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

نرم‌افزار، عوامل را در دو حالت تأثیرگذار و تأثیرپذیر به صورت مستقیم و غیرمستقیم طبقه‌بندی و رتبه‌بندی می‌کند که نتیجه آن در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۸. طبقه‌بندی پیشران‌ها بر اساس میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری

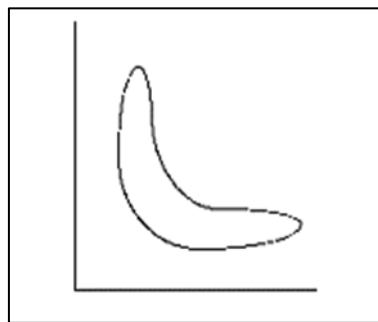
- تحلیل پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن

نحوه توزیع و پراکنش پیشران‌ها در صفحه پراکندگی، حاکی از میزان پایداری و ناپایداری سیستم است. در روش‌شناسی میک مک در مجموع دو نوع از پراکنش تعریف شده این‌که به نام‌های سیستم‌های پایدار و سیستم‌های ناپایدار معروف هستند. در سیستم‌های پایدار پراکنش پیشران‌ها به صورت L انگلیسی است. یعنی برخی پیشران‌ها دارای تأثیرگذاری بالا و برخی دارای تأثیرپذیری بالا هستند. نحوه دسته‌بندی پیشران‌ها در سیستم‌های پایدار و ناپایدار به صورت زیر است

❖ سیستم‌های پایدار:

الف. پیشران‌های بسیار تأثیرگذار بر سیستم (عوامل کلیدی)؛ ب. پیشران‌های مستقل؛ ج. پیشران‌های نتیجه.

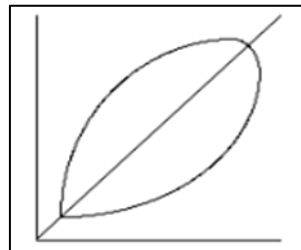
شکل سیستم پایدار

❖ سیستم‌های ناپایدار:

ب. پیشران‌های دووجهی (پیشران‌های ریسک و هدف)؛ ج. پیشران‌های تأثیرپذیر؛ ه. پیشران‌های تنظیمی؛ د. پیشران‌های مستقل.

شکل سیستم ناپایدار

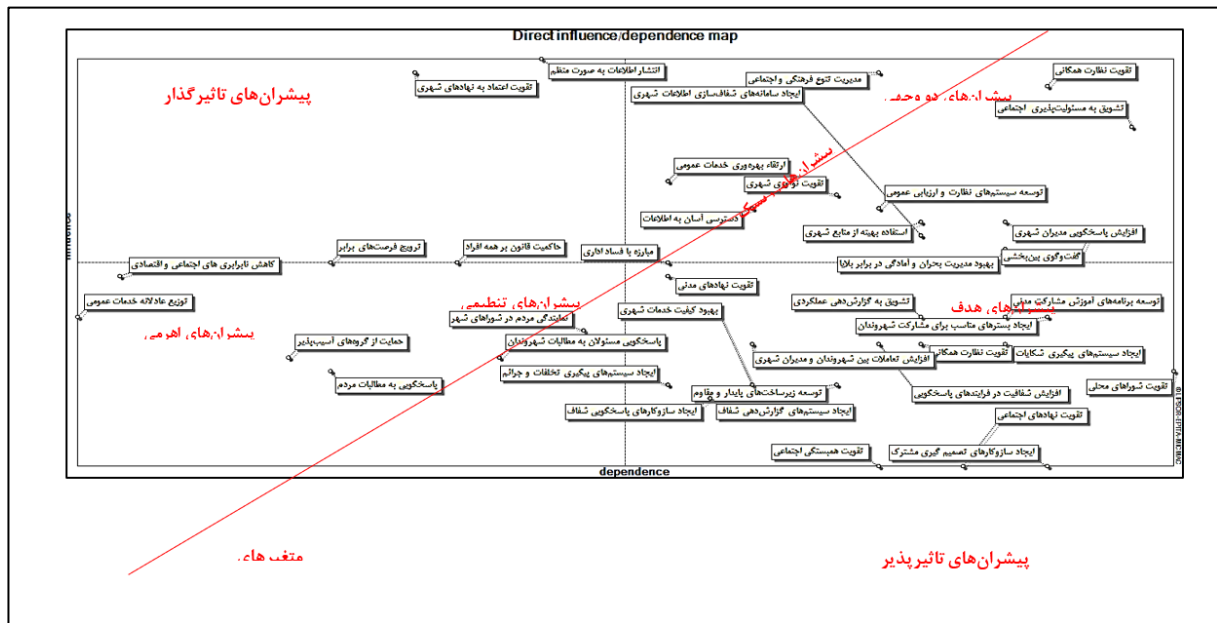
پس از اینکه داده‌های پرسشنامه وارد نرم‌افزار شد ماتریس تأثیر مستقیم پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن به صورت مستقیم و غیرمستقیم محاسبه شد. که در ادامه به تفکیک ماتریس اثرات مستقیم و اثرات غیرمستقیم و امتیاز هر عامل در ستون و ردیف ماتریس نشان داده شده است. عوامل مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن را بر اساس مجموع ستون‌ها و مجموع ردیف‌ها آورده شده است.

جدول ۹. ماتریس تأثیرات مستقیم پیشران‌ها

ردیف	شاخص	مجموع ردیف‌ها	مجموع ستون‌ها
۱	توسعه زیرساخت‌های پایدار و مقاوم	□□□	□□
۲	ارتقاء بهره‌وری خدمات عمومی	□□	□□
۳	بهبود کیفیت خدمات شهری	□□	□□

۴	استفاده بهینه از منابع شهری	□□	□□
۵	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	□□	□□
۶	تقویت نوآوری شهری	□□	□□
۷	تقویت نهادهای اجتماعی	□□	□□
۸	مدیریت تنوع فرهنگی و اجتماعی	□□	□□
۹	ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	□□	□□
۱۰	تقویت همبستگی اجتماعی	□□	□□
۱۱	ایجاد سازوکارهای تصمیم‌گیری مشترک	□□	□□
۱۲	افزایش پاسخگویی مدیران شهری	□□□	□□
۱۳	تقویت نظارت همگانی	□□	□□
۱۴	تشویق به مسئولیت‌پذیری اجتماعی	□□	□□
۱۵	ایجاد سیستم‌های پیگیری شکایات	□□	□□
۱۶	ایجاد بسترهای مناسب برای مشارکت شهروندان	□□	□□
۱۷	تقویت شوراهای محلی	□□	□□
۱۸	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	□□□	□□□
۱۹	تقویت نهادهای مدنی	□□	□□
۲۰	افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	□□	□□
۲۱	ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	□□	□□
۲۲	پاسخگویی مسئولان به مطالبات شهروندان	□□	□□
۲۳	انتشار اطلاعات به صورت منظم	□□	□□
۲۴	دسترسی آسان به اطلاعات	□□	□□
۲۵	ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی شفاف	□□	□□
۲۶	ایجاد سازوکارهای پاسخگویی شفاف	□□	□□
۲۷	تشویق به گزارش‌دهی عملکردی	□□	□□
۲۸	توسعه سیستم‌های نظارت و ارزیابی عمومی	□□□	□□
۲۹	افزایش شفافیت در فرایندهای پاسخگویی	□□	□□
۳۰	تقویت نظارت همگانی	□□	□□
۳۱	مبارزه با فساد اداری	□□	□□
۳۲	حاکمیت قانون برای همه افراد	□□	□□
۳۳	ایجاد سیستم‌های پیگیری تخلفات و جرائم	□□	□□
۳۴	نمایندگی مردم در شوراهای شهر	□□	□□
۳۵	پاسخگویی به مطالبات مردم	□□	□□
۳۶	تقویت اعتماد به نهادهای شهری	□□	□□
۳۷	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	□□	□□
۳۸	حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر	□□	□□
۳۹	ترویج فرصت‌های برابر	□□	□□
۴۰	توزیع عادلانه خدمات عمومی	□□	□□
	جمع	□□□□	□□□□

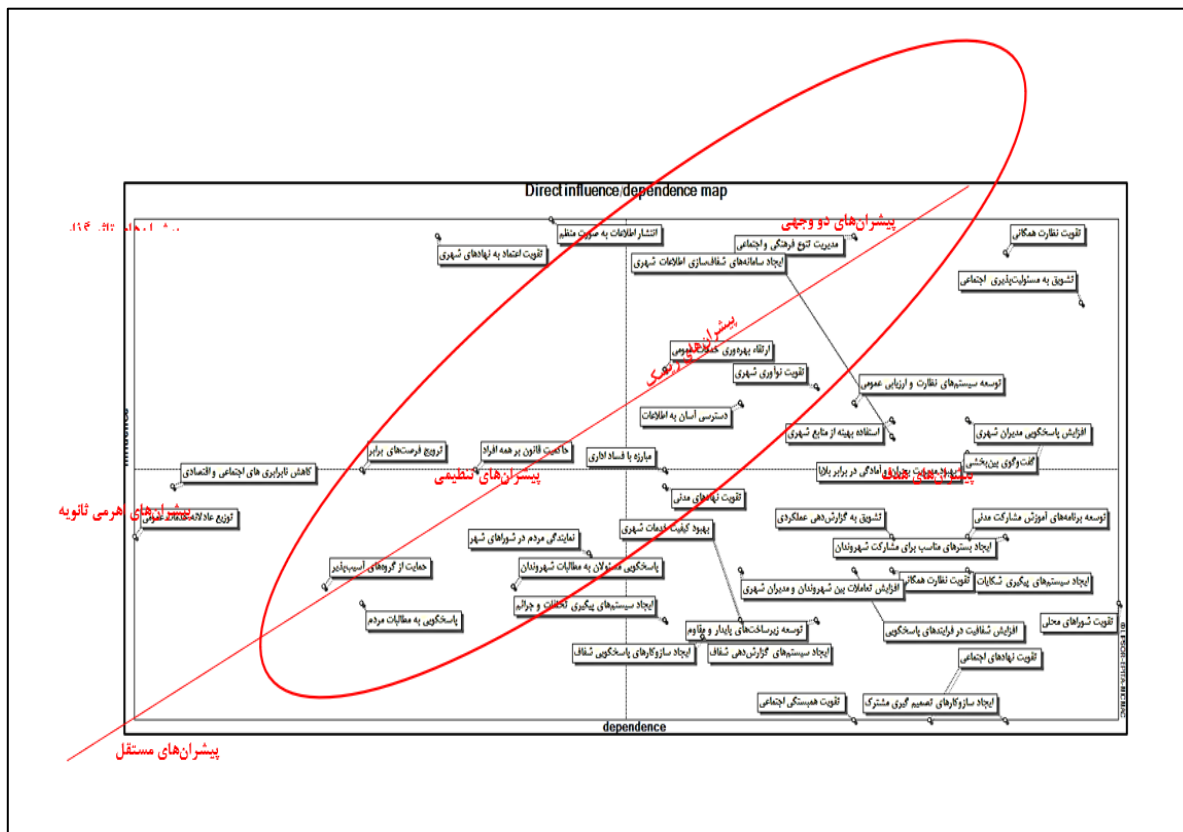
نرم‌افزار میک میک میزان سازگاری ماتریس در دو حالت تأثیرپذیری و تأثیرگذاری را نیز حساب می‌کند که هرچه درصدها بالاتر باشد نشان‌دهنده میزان سازگاری بیشتر بین عوامل و منطقی بودن رابطه بین عوامل است.

شکل ۱. موقعیت عوامل کلیدی عوامل مؤثر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

بر اساس تعریف و تفسیر پیشران‌ها در نمودار میک میک، موقعیت و وضعیت هر یک از عوامل پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن مورد بررسی قرار گرفت که نتیجه آن در شکل ۱ نشان داده شده است. نحوه توزیع و پراکنش پیشران‌ها در صفحه پراکندگی، این سیستم، حاکی از آن است که اکثر پیشران‌ها حول محور قطری و در محدوده پیشران‌های مستقل هستند. نرم‌افزار میک میک قابلیت ترسیم چندین نوع نقشه از ماتریس‌های ایجاد شده را دارد. نقشه‌های خروجی این نرم‌افزار شامل نقشه اثرات مستقیم، نقشه اثرات غیرمستقیم، نقشه اثرات بالقوه مستقیم و نقشه اثرات بالقوه غیرمستقیم آمده است. شیوه پراکندگی عوامل پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن حاکی از ناپایداری در سیستم است که پراکنش لوزی شکل و ناپایداری سیستم به شکل زیر است.

شکل ۲. نمودار وضعیت پایداری / ناپایداری سیستم حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در

راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

ولی باین حال در این دسته نیز باید به دو دسته از پیشران‌ها توجه نمود:

پیشران‌های «اهرمی ثانویه»: این پیشران‌ها با وجود این‌که کاملاً مستقل هستند، بیش از آنکه تأثیرپذیر باشند، تأثیرگذارند. آن‌ها در قسمت جنوب غربی نمودار و بالای خط قطری قرار دارند و می‌توانند به‌عنوان نقاطی جهت سنجش و به‌عنوان معیار، به کار وضعیت. پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است.

پیشران‌های «تنظیم‌کننده»: این پیشران‌ها در نزدیکی مرکز ثقل نمودار قرار دارند. آن‌ها می‌توانند به‌صورت پی‌درپی به‌عنوان «اهرمی ثانویه»، «اهداف ضعیف» و «پیشران‌های ریسک ثانویه» عمل نمایند. پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است.

جدول ۱۰. نحوه توزیع پیشران‌های تنظیمی بر اساس خوشه‌بندی آن‌ها

گروه	پیشران
تنظیمی	-

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

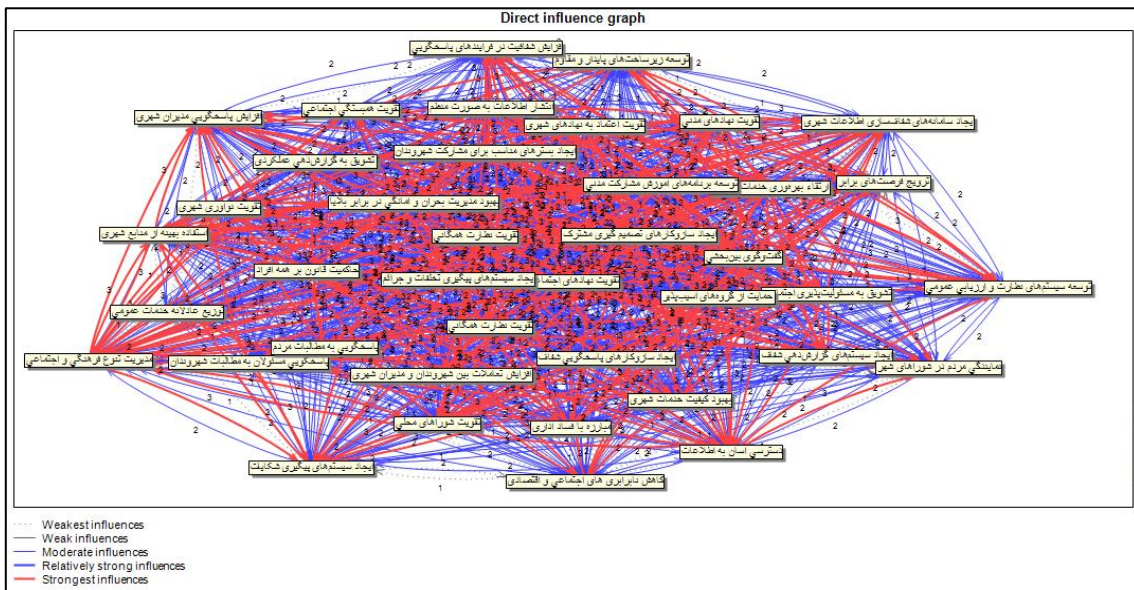
پس از مشخص کردن وضعیت هر یک از پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب آوری اجتماعی آن، روابط این عوامل در نرم‌افزار میک مک مورد بررسی قرار گرفت که روابط تأثیرات عوامل به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم در نمودارهای زیر نشان داده شده‌اند. چگونگی روابط

پیشران‌های دخیل در آینده حکمروایی خوب شهری منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق‌پذیری تاب‌آوری اجتماعی آن در پنج سطح نشان داده شده‌اند که عبارت‌اند از:

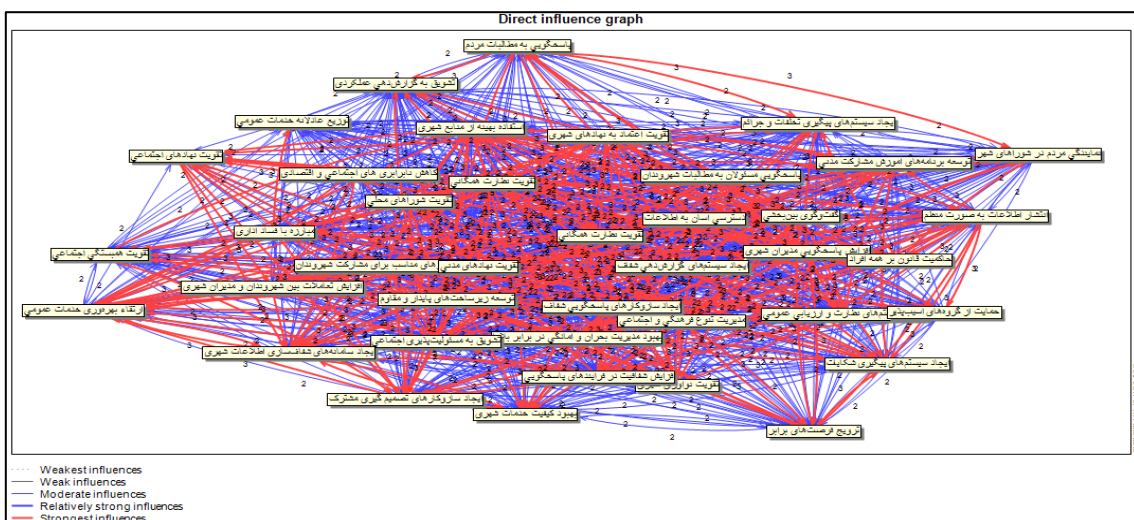
- تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی - تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی - تأثیرات نسبتاً قوی تا بسیار قوی - تأثیرات قوی تا بسیار قوی - تأثیرات بسیار قوی

لازم به ذکر است که پنج سطح بودن تأثیرات در قالب نمودار به نرم‌افزار میک مک بر می‌گردد که پدید آورنده‌گان آن برای تحلیل مناسب دانسته‌اند و تغییر در آن در اختیار کاربر نیست.

ماتریس‌های به‌دست‌آمده را می‌توان با نمودار متناظر آن نیز نمایش داد که در آن نمودار جهت تأثیرگذاری هر پیشران‌ها بر دیگری توسط "پیکان‌ها" و میزان تأثیرگذاری به‌صورت عددی، در بالای پیکان نمایش داده می‌شود. در نهایت بر اساس توپولوژی پیشران‌ها این نرم‌افزار قادر است، عوامل کلیدی را استخراج و آن‌ها را رتبه‌بندی کند.

شکل ۳. تأثیرات مستقیم پیشران‌ها بر یکدیگر (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

شکل ۴. تأثیرات مستقیم پیشران‌ها بر یکدیگر (تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی)

ارزیابی پلان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل بر اساس تأثیرات غیرمستقیم پیشران‌ها

در روابط غیرمستقیم پیشران‌ها توسط نرم‌افزار میک‌مک، هرکدام از پیشران‌ها به توان‌ها ۲، ۳، ۴، ۵ و ... رسانده می‌شود و بر این اساس اثرات غیرمستقیم سنجیده می‌شود. در جدول شماره (۱۲-۴)، میزان تأثیرات غیرمستقیم پیشران‌ها به تفکیک میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مشخص شده است:

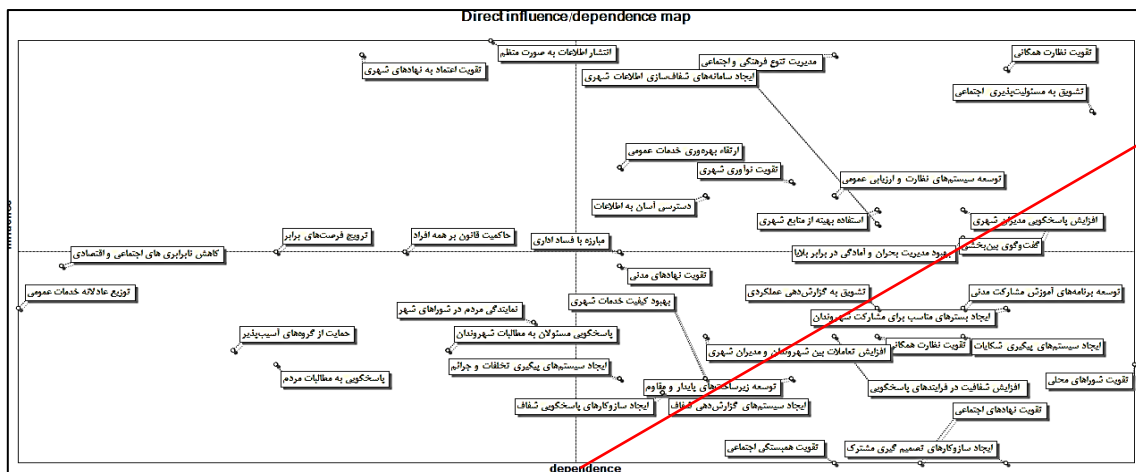
جدول ۱۱. ماتریس تأثیرات غیرمستقیم عوامل پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده حکمروایی خوب شهری در

منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن

ردیف	شاخص	مجموع ردیف‌ها	مجموع ستون‌ها
۱	توسعه زیرساخت‌های پایدار و مقاوم	398339	450576
۲	ارتقاء بهره‌وری خدمات عمومی	484353	430092
۳	بهبود کیفیت خدمات شهری	403667	442119
۴	استفاده بهینه از منابع شهری	468251	466324
۵	بهبود مدیریت بحران و آمادگی در برابر بلایا	456984	476237
۶	تقویت نوآوری شهری	481542	454676
۷	تقویت نهادهای اجتماعی	364023	468480
۸	مدیریت تنوع فرهنگی و اجتماعی	529914	459155
۹	ارتقای گفت‌وگوی بین‌بخشی	466085	484686
۱۰	تقویت همبستگی اجتماعی	365784	458849
۱۱	ایجاد سازوکارهای تصمیم‌گیری مشترک	367576	482892
۱۲	افزایش پاسخگویی مدیران شهری	468768	474520
۱۳	تقویت نظارت همگانی	422459	463743
۱۴	تشویق به مسئولیت‌پذیری اجتماعی	508269	493372
۱۵	ایجاد سیستم‌های پیگیری شکایات	417108	476596
۱۶	ایجاد بسترهای مناسب برای مشارکت شهروندان	430854	482222
۱۷	تقویت شوراهای محلی	407925	496903
۱۸	توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی	431827	475381
۱۹	تقویت نهادهای مدنی	443554	428326
۲۰	افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری	417969	440242
۲۱	ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی اطلاعات شهری	465846	463570
۲۲	پاسخگویی مسئولان به مطالبات شهروندان	412225	408000
۲۳	انتشار اطلاعات به صورت منظم	536615	412798
۲۴	دسترسی آسان به اطلاعات	478239	440288
۲۵	ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی شفاف	395158	436476
۲۶	ایجاد سازوکارهای پاسخگویی شفاف	394689	435779
۲۷	تشویق به گزارش‌دهی عملکردی	428502	464730
۲۸	توسعه سیستم‌های نظارت و ارزیابی عمومی	474051	456577
۲۹	افزایش شفافیت در فرایندهای پاسخگویی	420591	455476
۳۰	تقویت نظارت همگانی	525007	478344
۳۱	مبارزه با فساد اداری	448585	429161
۳۲	حاکمیت قانون برای همه افراد	454088	400211

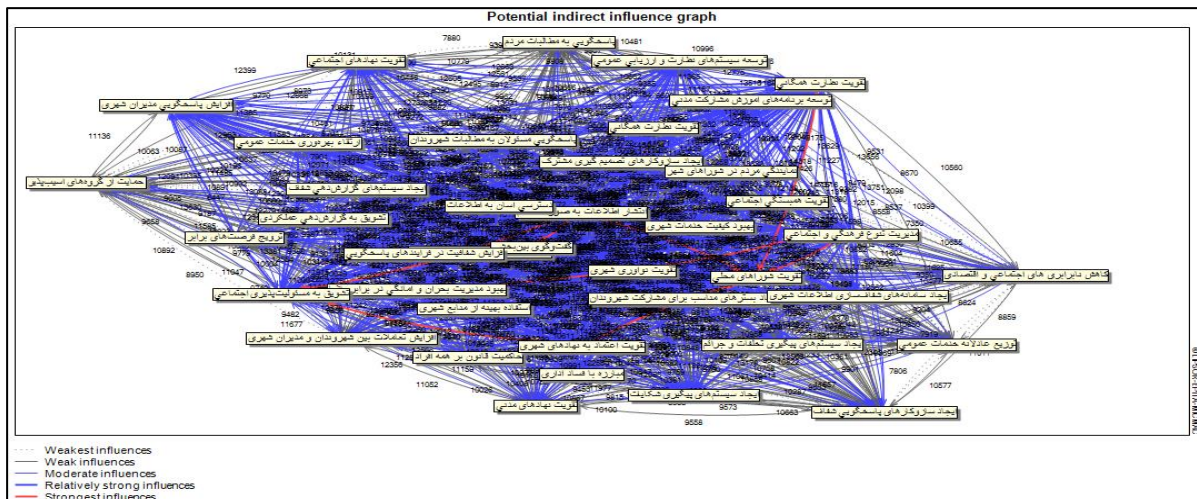
۳۳	ایجاد سیستم‌های پیگیری تخلفات و جرائم	402216	427958
۳۴	نماینده‌گری مردم در شوراهای شهر	425386	418020
۳۵	پاسخگویی به مطالبات مردم	406654	382496
۳۶	تقویت اعتماد به نهادهای شهری	534521	395856
۳۷	کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	447127	355196
۳۸	حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر	414623	378952
۳۹	ترویج فرصت‌های برابر	450603	383722
۴۰	توزیع عادلانه خدمات عمومی	428798	349774
	جمع	3047	3047

در ادامه، پراکندگی پیشران‌ها بر اساس تغییرات غیرمستقیم نشان داده شده است

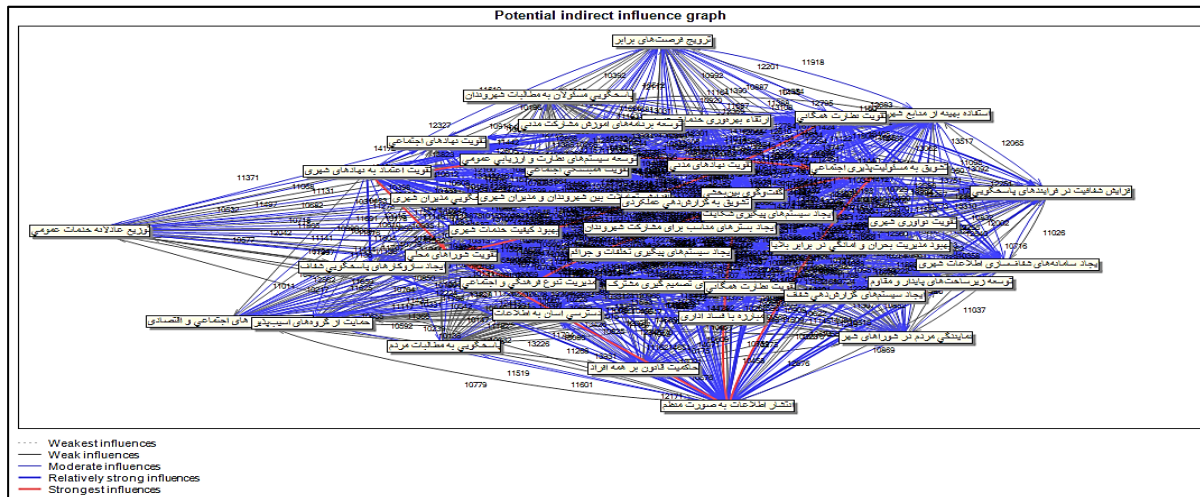

شکل ۵. پراکندگی پیشران‌ها بر اساس تغییرات غیرمستقیم در محور تأثیرگذاری-تأثیرپذیری

با مقایسه نتایج تحلیل تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم می‌توان دریافت که این ۵ دسته از پیشران‌ها در تأثیرات مستقیم، با درجاتی از جابه‌جایی در تأثیرات غیرمستقیم تکرار شدند. لذا در این قسمت از گروه‌بندی پیشران‌ها صرف‌نظر شده و صرفاً روابط بین پیشران‌ها در تأثیرات غیرمستقیم نشان داده می‌شود:

شکل ۶. تأثیرات غیرمستقیم پیشران‌ها بر یکدیگر (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

شکل ۷. تأثیرات غیرمستقیم پیشران‌ها بر یکدیگر (تأثیرات ضعیف تا بسیارتابسیار قوی)

یافته های تحقیق

در این فصل داده‌ها و اطلاعات به دست آمده از جامعه آماری پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحلیل ساختاری نشان داد که پیشران‌های مشارکت شهروندان و حکمروایی محلی به عنوان پیشران‌های کلیدی با بیشترین تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم در شکل‌گیری مدل تاب‌آوری اجتماعی منطقه ۱۴ شهر اصفهان شناخته شده‌اند. به‌ویژه، تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی و افزایش تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری به عنوان عوامل اصلی، تأثیر قابل توجهی بر بهبود کیفیت زندگی و پایداری اجتماعی دارند. این عوامل به‌طور مستقیم از طریق ایجاد فضا برای فعالیت‌های اجتماعی، افزایش اعتماد عمومی و بهبود پاسخگویی نهادهای محلی، و به‌طور غیرمستقیم از طریق کاهش فساد و تقویت نظارت همگانی، به تقویت تاب‌آوری اجتماعی و بهبود وضعیت حکمروایی شهری کمک می‌کنند. در نتیجه، تقویت این پیشران‌ها در راستای حکمروایی خوب می‌تواند به ارتقای تاب‌آوری اجتماعی و پایداری منطقه‌ای در برابر چالش‌ها و بحران‌ها منجر شود.

نتایج بررسی و ارزیابی سناریوها نشان داد که سناریوهای اول تا هفتم، وضعیت مطلوبی را برای حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی آن نشان می‌دهند. در میان این سناریوها، سناریوی اول و دوم با ۱۳ و ۱۱ مورد از موقعیت مطلوبیت و امتیاز کل ۶۵ و ۶۱، به‌ویژه وضعیت خوبی را به خود اختصاص داده‌اند. با این حال، حتی با تحقق کامل این سناریوها، هنوز با مطلوبیت کامل فاصله‌ای وجود دارد. برای رسیدن به یک وضعیت کامل از حکمروایی خوب شهری و تحقق تاب‌آوری اجتماعی در آینده، لازم است که تمام وضعیت‌های تعریف شده در سناریوهای سوم تا هفتم به مطلوبیت کامل برسند.

در مقابل، سناریوهای هشتم تا دوازدهم، که پس از سناریوهای مطلوب قرار دارند، به‌طور عمده در وضعیت ایستا قرار دارند و شامل ۳۳ مورد موقعیت ایستا، ۱ مورد موقعیت مطلوب و ۶ وضعیت در آستانه بحرانی هستند. همچنین، ۹ سناریو با امتیازهای منفی روندهای نامطلوب و بحرانی را نشان می‌دهند. این تعداد بالای سناریوهای با امتیازهای منفی نشان‌دهنده این است که احتمال دارد شرایط حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۴ شهر اصفهان در راستای تحقق تاب‌آوری اجتماعی به سمت وضعیت نامطلوب پیش برود و با برنامه‌ریزی غیراصولی و منطقی مواجه شود، که می‌تواند به تجربه روندی روبه‌زوال در آینده منجر شود.

- جمع‌بندی

پژوهش حاضر به تبیین نقش حکمروایی خوب شهری در تحقق تاب‌آوری اجتماعی در منطقه ۱۴ شهر اصفهان پرداخته و تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر بر حکمروایی خوب شهری و تاب‌آوری اجتماعی در منطقه ۱۴ شهر اصفهان به‌وضوح نشان‌دهنده تأثیرگذاری برجسته نهادهای اجتماعی و مدنی است. این نهادها با فراهم کردن بسترهای لازم برای فعالیت‌های اجتماعی و افزایش مشارکت شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری، به تقویت تاب‌آوری اجتماعی کمک شایانی می‌کنند. نقش این نهادها به‌ویژه در ایجاد همبستگی و تعامل اجتماعی، برای توانمندی جوامع در مواجهه با بحران‌ها و ارتقای مدیریت شهری حیاتی است. این پیشران به‌عنوان یکی از ارکان اصلی در توسعه پایدار شهری شناخته می‌شود که می‌تواند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به بهبود کیفیت زندگی و افزایش تاب‌آوری اجتماعی منجر شود.

در کنار نهادهای اجتماعی و مدنی، تعاملات بین شهروندان و مدیران شهری و شفاف‌سازی اطلاعات نیز پیشران‌های کلیدی در ارتقای تاب‌آوری اجتماعی هستند. این عوامل با ایجاد کانال‌های ارتباطی مؤثر و شفاف، موجب افزایش اعتماد عمومی و بهبود کیفیت خدمات شهری می‌شوند. شفافیت اطلاعات شهری و تقویت نظارت عمومی به کاهش فساد و ارتقای شفافیت کمک می‌کند که این امر به نوبه خود به بهبود تاب‌آوری اجتماعی و افزایش کارایی مدیریت شهری منجر می‌شود. به‌طور کلی، شفافیت و پاسخگویی به‌عنوان ابزارهایی کلیدی در تقویت تاب‌آوری اجتماعی و ایجاد سیستم‌های مدیریتی پایدار شناخته می‌شوند.

تقویت شوراهای محلی و توسعه برنامه‌های آموزش مشارکت مدنی نیز به‌طور قابل توجهی بر تاب‌آوری اجتماعی تأثیر می‌گذارند. این پیشران‌ها با افزایش مشارکت شهروندان و بهبود پاسخگویی به نیازهای محلی، به کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی کمک می‌کنند. کاهش نابرابری‌ها، انسجام اجتماعی را افزایش داده و تنش‌های اجتماعی را کاهش می‌دهد، که این امر به ارتقای شرایط زندگی و تقویت تاب‌آوری اجتماعی در برابر بحران‌ها کمک می‌کند.

در بررسی سناریوهای مختلف، سناریوهای مطلوب شرایط بهینه‌ای را برای تحقق تاب‌آوری اجتماعی نشان می‌دهند، اما حتی با تحقق کامل این سناریوها، هنوز فاصله‌ای با وضعیت ایده‌آل وجود دارد. این وضعیت نشان‌دهنده این است که برای رسیدن به مطلوبیت کامل، نیاز به بهبود در تمامی وضعیت‌های تعریف‌شده وجود دارد. در مقابل، سناریوهای ایستا وضعیت‌های کنونی و چالش‌های موجود را به تصویر می‌کشند که به وجود ثبات نسبی در برخی حوزه‌ها و عدم پیشرفت قابل توجه اشاره دارند. این وضعیت‌ها نشان می‌دهند که در حالی که برخی بهبودها در حال وقوع است، هنوز مشکلات جدی وجود دارد که نیاز به توجه و اقدامات بیشتر دارد.

سناریوهای بحرانی و در آستانه بحران، نشان‌دهنده چالش‌های جدی در تحقق حکمروایی خوب شهری و تاب‌آوری اجتماعی هستند. این سناریوها به‌وضوح بیانگر روندهای نامطلوب و برنامه‌ریزی‌های غیراصولی هستند که می‌تواند به زوال بیشتر منطقه و آسیب به تاب‌آوری اجتماعی منجر شود. برای جلوگیری از پیشرفت به سمت وضعیت‌های بحرانی، لازم است که اقدامات جدی و بازنگری‌های اساسی در سیاست‌ها و رویکردهای مدیریتی انجام شود.

مدل تاب‌آوری اجتماعی با استفاده از تحلیل ساختاری و تفسیری، تأکید می‌کند که مشارکت شهروندان و حکمروایی محلی از عوامل کلیدی با بالاترین قدرت نفوذ هستند. مشارکت شهروندان، با تقویت حس مسئولیت‌پذیری و تعلق،

به شفافیت بیشتر و کاهش فساد کمک می‌کند. حکمروایی محلی نیز با بهبود مدیریت و پاسخگویی محلی، باعث افزایش اعتماد عمومی و بهبود کیفیت خدمات شهری می‌شود.

کیفیت خدمات عمومی و سرمایه اجتماعی از دیگر عوامل مهم در تقویت تاب‌آوری اجتماعی هستند. خدمات عمومی با کیفیت بالا و شبکه‌های اجتماعی قوی به بهبود شرایط زندگی و ایجاد همبستگی اجتماعی کمک می‌کنند. همچنین، مدیریت بحران و توانمندسازی جامعه با افزایش آمادگی و ظرفیت‌های جامعه در مواجهه با بحران‌ها، به کاهش آسیب‌های بحران‌ها و بهبود تاب‌آوری اجتماعی کمک می‌کنند.

این نتایج نشان می‌دهند که دستیابی به حکمروایی خوب شهری و تحقق تاب‌آوری اجتماعی نیازمند توجه به پیشران‌های کلیدی، تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی، بهبود کیفیت خدمات شهری و افزایش شفافیت است. اقدامات مؤثر در این زمینه‌ها می‌تواند به ایجاد محیطی پایدار و مقاوم در برابر بحران‌ها برای منطقه ۱۴ شهر اصفهان کمک کند.

-پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

با توجه به اهمیت و گستردگی موضوع تاب‌آوری اجتماعی و در چهارچوب حکمروایی خوب شهری، پیشنهادات پژوهشی جامع‌تری در پنج زمینه مختلف ارائه می‌شود تا به تعمیق دانش و بهبود استراتژی‌ها در این حوزه کمک کند:

۱. تحلیل مدل‌های موفق تاب‌آوری اجتماعی در چهارچوب حکمروایی خوب شهری

برای تحلیل مدل‌های موفق تاب‌آوری اجتماعی و تحقق حکمروایی خوب شهری، پیشنهاد می‌شود که پژوهشی تطبیقی انجام گیرد که در آن به بررسی و مقایسه مدل‌های موفق از شهرهای مختلف پرداخته شود. این تحقیق باید شامل تحلیل ویژگی‌های کلیدی و عوامل موفقیت این مدل‌ها، بررسی چگونگی پیاده‌سازی و نتایج آن‌ها در زمینه‌های مختلف تاب‌آوری اجتماعی و حکمروایی خوب باشد. همچنین، لازم است تا تأثیرات این مدل‌ها بر کیفیت زندگی شهری، شفافیت، مشارکت اجتماعی و توانمندی‌های محلی ارزیابی شود. از این طریق، می‌توان بهترین شیوه‌ها و رویکردها را شناسایی کرده و پیشنهادات عملی برای بهبود مدل‌های بومی و مناسب با ویژگی‌های محلی ارائه داد.

۲. بررسی تأثیرات تاب‌آوری اقتصادی، نهادی و زیرساختی در چهارچوب حکمروایی خوب شهری

پیشنهاد می‌شود پژوهشی جامع در زمینه بررسی تأثیرات تاب‌آوری اقتصادی، نهادی و زیرساختی در چهارچوب حکمروایی خوب شهری انجام گیرد. این تحقیق باید به تحلیل نقش و تأثیر این سه بعد کلیدی تاب‌آوری بر بهبود کیفیت مدیریت شهری و خدمات عمومی بپردازد. بررسی چگونگی تعامل این ابعاد با یکدیگر و تأثیرات آن‌ها بر توسعه پایدار و پاسخگویی نهادها، به‌ویژه در شرایط بحرانی و چالش‌های اقتصادی، می‌تواند به شناخت بهتر از عوامل موفقیت و شکست در حکمروایی شهری کمک کند. همچنین، باید به شناسایی بهترین شیوه‌ها و سیاست‌های مدیریتی که به تقویت تاب‌آوری اقتصادی، نهادی و زیرساختی کمک می‌کند، پرداخته شود تا بتوان راهکارهای عملی و کاربردی برای بهبود وضعیت شهری ارائه داد.

۳. ارزیابی روش‌های مشارکت شهروندان و تأثیر آنها بر تاب‌آوری اجتماعی

پیشنهاد می‌شود پژوهشی به ارزیابی روش‌های مشارکت شهروندان در فرآیندهای شهری و تأثیر این روش‌ها بر تاب‌آوری اجتماعی پرداخته شود. این تحقیق باید شامل تحلیل انواع مختلف مشارکت، از جمله مشارکت فعال در تصمیم‌گیری‌ها، همکاری در برنامه‌های محلی، و تعاملات اجتماعی، باشد. بررسی تأثیر این روش‌ها بر تقویت

۱۱۰۶ فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره دوازدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

همبستگی اجتماعی، بهبود پاسخگویی به بحران‌ها، و ارتقای حس مسئولیت‌پذیری در میان شهروندان، می‌تواند به درک بهتر از نقشی که مشارکت مؤثر شهروندان در تقویت تاب‌آوری اجتماعی ایفا می‌کند، کمک کند. همچنین، شناسایی بهترین شیوه‌های مشارکت و ارائه مدل‌های موفق می‌تواند به بهبود فرآیندهای مدیریتی و افزایش تاب‌آوری اجتماعی در جوامع شهری منجر شود.

-منابع:

مرادی عراقی، حمیدرضا و ولی، عباسعلی و پناهی، فاطمه و داودی راد، علی اکبر، ۱۴۰۱، ارزیابی تاب‌آوری جوامع محلی در اکوسیستم‌های بیابانی مطالعه موردی (پروژه ترسیب کربن گلچشمه محلات)

اردلان، داریوش، داود پور، زهره، زیاری، کرامت‌اله (۱۳۹۹)، مقایسه دو نظریه حکمروایی شهری و تاب‌آوری نهادی در نظام مدیریت شهری با روش تحلیل محتوا و ارائه مدل ارتقا یافته (نمونه موردی: شهر قزوین)، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی دوره ۱۵، شماره ۱ (پیاپی ۵۵) بهار ۱۳۹۹

استاد محمودنیا، علیرضا، زیاری، یوسفعلی سرور، رحیم (۱۴۰۰)، نقش حکمروایی خوب بر تاب‌آوری شهری (مطالعه موردی: محله امیریه ناحیه ۲، منطقه ۱۱ تهران)، فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، سال دوم، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۰، پیاپی ۷

باقری مراغه، ناهید؛ مافی، عزت‌الله؛ ارزیابی تاب‌آوری شهرها در مواجهه با زلزله (مطالعه موردی: شهر شیروان) تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی بهار ۱۴۰۱ - شماره ۶۴ (ISC صفحه - از ۳۲۹ تا ۳۴۷)

باقری مراغه ناهید، معتمدی محمد، مافی عزت‌الله. ارزیابی تاب‌آوری شهر شیروان در مواجهه با زلزله. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ۱۴۰۱؛ ۲۲ (۶۴): ۳۲۹-۳۴۷

توکلی، مهدیس و رضوی، محمدامین و حصاری، شکوفه، (۱۴۰)، ارزیابی میزان تاثیر حکمروایی شهری بر تاب‌آوری اجتماعی در شهرهای کوچک (مطالعه موردی: شهر بوشهر)، سومین کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان، تهران

حسین زاده دلیر، کریم، محمدیان، مهرداد، سرداری، رؤیا (۱۳۹۸)، مروری بر مفهوم تاب‌آوری شهری، مطالعات طراحی شهری و پژوهش‌های شهری، سال دوم، تابستان (مرداد) ۱۳۹۸ شماره ۳ (پیاپی ۶)

-رستمی اسکندری، محسن و اوتق، مجید و سعدالدین، امیر و محمدیان بهبهانی، علی، ۱۳۹۷، مدیریت مناطق بیابانی و تاب‌آوری جوامع محلی در جنوب حوضه حبله رود، دومین همایش ملی دانش و فناوری علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران، تهران

آمایش جغرافیایی فضا زمستان ۱۴۰۰ - شماره ۴۲ رتبه علمی - پژوهشی (وزارت علوم) / (ISC 19) صفحه - از ۱۰۷ تا ۱۲۵)

حیبی، داوود، محبوبی، سحر، (۱۳۹۸)، تبیین رابطه حکمروایی خاوب شاهی و رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری (مطالعه موردی: شهر دوگنبدان)، مطالعات محیطی هفت حصار، ۸ (۳۰)، ۴۷-۵۸.

igation of the climate action plans of New York city and Copenhagen. Geoforum; Journal of Physical, Human, and Regional Geosciences, 123, 78-88.

Coaffee, J., Porto de Albuquerque, J., & Pitidis, V. (2021). Risk and resilience management in co-production. In E. Loeffler, & T. Bovaird (Eds.), The Palgrave handbook of co-production of public services and outcomes (pp. 541-558). Palgrave Macmillan. [Crossref], [Google Scholar]

Coaffee, J., Therrien, M.C., Chelleri, L., Henstra, D., Aldrich, D., Mitchell, C., Tsenkova, S., & Rigaud, E. (2018). Urban resilience implementation: A policy challenge and research agenda for the 21st century. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(3), 403–410.

Carmin, J., Anguelovski, I., & Roberts, D. (2012). Urban climate adaptation in the global south planning in an emerging policy domain. *Journal of Planning Education and Research*, 32(1), 18-32.

De La Fabián, R., 2020. Resilience and Sovereignty in the Context of Contemporary Biopolitics. *Critical Times*, 3(3), 327-357. doi:10.1215/26410478-8662272